
УДК 811.161.2'38

Ганна Баран¹, Іван Баран²

¹ Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського,

² Чернігівський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, м. Чернігів

МОВА ШЕВЧЕНКОВИХ ПЕРЕСПІВІВ ДАВИДОВИХ ПСАЛМІВ

У статті проаналізовані особливості мови Шевченкових переспівів псалмів Давидових. Класифіковано лексику цих поезій за значенням, стилістичною належністю, походженням, морфологічними характеристиками. Проаналізовано вживання висловів із Біблії за їхнім походженням та ступенем модифікації. Охарактеризовано синтаксичні особливості Шевченкових переспівів Давидових псалмів.

Ключові слова: релігійний стиль, лексика, бібліїзми, поетичний синтаксис.

Тарас Шевченко, як ніхто інший із українських письменників ХІХ ст., розумів роль і місце засобів релігійного стилю у творах художньої літератури. Будучи людиною віруючою, чудово обізнаною із книгами Святого Письма, Т. Шевченко осмислює постулати й закони цієї вічної книги й уводить у тексти своїх творів чимало висловів із Біблії, біблійних фразеологізмів, звертань до Бога, Богородиці, святих, лексем на позначення церковної атрибутики, елементів поетичного синтаксису, притаманного для побудови речень у Святому Письмі та жанрах церковної літератури, тощо.

Окрім того, Т. Шевченко часто переспівує частини Біблії, створює свої твори на зразок біблійних. У нього чимало творів на біблійну тематику або пов'язаних біблійним змістом.

Як зазначає Н.І. Бойко, «поезія Т. Шевченка пройнята релігійними мотивами, сюжетами, образами, сим-

© Г. В. БАРАН, І. М. БАРАН, 2015

волами. Біблія для поета була такою пам'яткою світової культури, таким невичерпним джерелом життєвої мудрості й натхнення, інтерес до якого Т. Шевченко не втрачав упродовж усього свого життя. Навіть удаючись до філософського осмислення фрагментів картини світу, порушуючи антропоцентричні проблеми, Т. Шевченко залишався з Богом» [3: 2].

Для того, щоб ширше пізнати й усвідомити філософські погляди та переконання Тараса Шевченка, необхідно з'ясувати, до яких жанрів найчастіше звертався поет у своїй творчості. Серед багатьох поем, баллад, присвят вирізняються жанри, які перенесені в художню літературу з літератури релігійної. До них належать молитви, псалми, послання, містерії, «подражанія» біблійним пророкам тощо. Навіть використовуючи жанр поеми, Т. Шевченко часто надає йому релігійного змісту. Як приклади тут можна навести поеми «Єретик», «Неофіти», «Марія».

Щодо суто релігійних жанрів, перенесених Т. Шевченком у художню літературу, варто сказати про такий поширений у літературі й часто використовуваний Т. Шевченком релігійний жанр, як молитва, оскільки саме Шевченко створив найбільше в новій українській літературі високохудожніх зразків цього жанру [1]. Зрештою, «фактично весь “Кобзар” — бесіда із Всевишнім» [24: 6.]. Яскравими зразками релігійної поезії виступають у творчості Т. Шевченка переспіви Давидових псалмів. Переспів — твір, написаний за мотивами іншого автора. Переспів становить ніби новий варіант теми чи сюжету вже відомого твору. Переспівуючи Давидові псалми, Т. Шевченко проектує свої моління на сучасну йому Україну. Окрім того, поет використовує віршовий розмір та форму українських народних пісень, що свого роду «українізує» ці переспіви.

Знаходимо в Шевченка й такий жанр, як «подражаніє», що, по суті, є теж переспівом книг Біблії: «Ісаія. Глава 35», «Осія. Глава XIV», «Подражаніє Іезекіїлю. Глава 19», «Подражаніє 11 псалму».

Наслідуючи зразки релігійної літератури, Т. Шевченко також обирає такі релігійні жанри, як послання («І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє»), добираючи форму заголовка, унаслідовану із традиції середньовічних та барокових послань, та містерія («Великий льох»).

Дослідження Шевченкових переспівів Давидових псалмів — це не лише вивчення окремих мовних фактів, але й стилю в цілому. Переспіви псалмів посідають важливе місце в українській літературі. Багато поетів зверталися до цього жанру.

Поняття *псалом*, його тлумачення, виділення особливостей цього жанру цікавлять також богословів, літературознавців, філософів. За 11-томним словником української мови, псалом — «1. Релігійна пісня, молитва, що як складова частина входить у псалтир. // Музичний твір для солістів, хору, органа, оркестру на такий текст. 2. *перен.* Захоплена хвала кому-, чому-небудь; гімн» [26 VIII: 371]. В.М. Шевченко у своєму «Словнику-довіднику з релігієзнавства» дає таке визначення поняття

псалма: «1. Короткі релігійні пісні, гімни, які входять до Псалтиря» [28: 292]. Псалтир (грец. ψαλτήριον), або Книга Псалмів — старозавітна книга, що містить 150 духовних пісень, співів, які були укладені в різні періоди історії ізраїльського народу. Традиція приписує авторство Псалтиря царю Давиду, але, на думку біблійних критиків, псалми написані не однією, а кількома особами [7].

«Словник Біблійного Богослов'я» (за ред. Ксав'є Леон-Дюфура та ін.) у статті «Молитва» подає один із розділів, називаючи його «Псалми — молитви спільноти». «Почуття єдності в молитві, — йдеться в цій статті словника, — що його переживав вибраний народ, покладено в підвалини створення Псалтиря й прийняття його Церквою. І коли Господь дав нам його, то цим самим вклав у уста наші ті слова, які Він хотів би чути, і які окреслюють виміри молитви» [20: 440].

Тематика псалмів здебільшого релігійного характеру. Псалми є і молитвою до Бога, і славословленням або повчанням, а декотрі з них присвячені особливим подіям. Перші Вселенські Собори канонізували 150 псалмів (хоча, очевидно, їх було суттєво більше). Ця збірка духовних пісень поділена на 5 книг, і кожна з них закінчується славослов'ям. Вони розподілені так: I — 1 — 41; II — 42 — 72; III — 73 — 89; IV — 90 — 106; V — 107 — 150. Цей поділ був прийнятий в старовірському тексті й збережений до нашого часу.

За змістом і структурою псалми традиційно поділяють на історичні, месіанські, повчальні й псалми-прославлення. За О. Вахнієм [5: 2], тематично псалми поділяють на декілька груп: 1) благальні (які своєю чергою поділяють на особисті й всенародні); 2) подячні (також особисті та всенародні); 3) псалми, які мають на меті розбудити й укріпити довіру до Божої опіки; 4) царські (їх промовляв сам цар, або народ молився ними за царя); 5) псалми-гімни Сіонові (як Божій оселі); 6) псалми-моління; 7) процесійні гімни (співані в часі процесій на прославу Бога-царя); 8) псалми історично-повчального змісту та суті. Склали псалми різні автори. Уважають, що більшість належить Давидові (73). Іншими авторами традиційно вважають Асафа (12), синів Корея (11), Соломона (2), Мойсея (10), Етана (1). Авторство 50-ти псалмів невідоме. Припускають, що деякі з них написав також Давид. Як творець духовних гімнів він є найвідоміший з усіх псалмістів, і тому новозавітні письменники визнають його автором книги Псалмів і часто називають їх Давидовими.

Псалом має свої жанрові ознаки, серед яких — особлива побудова тексту («головна ознака давньоєврейської поезії — наскрізний паралелізм: текст псалма складається із фраз — так званих “стихів”, а кожний стих розпадається на дві симетричні частини (“гемістихи”, або піввірші), де другий піввірш варіює зміст першого, підсилюючи його емоційне забарвлення» [7: 6]); велика кількість звертань до Бога; значна наявність риторичних запитань та риторичних окликів; ритмізована мова, яка надавала можливість виконувати тексти псалмів під музику;

прохання до Бога й висловлення хвали, виражені спонукальними реченнями, тощо.

Ці характеристики й особливості псалма надають йому рис окремшнього жанру.

В Україну Псалтир прийшов разом із християнством і став не лише збіркою сакральних текстів, а й першою навчальною книжкою, предметом читання та, безперечно, високим зразком богонатхненного поетичного слова, під впливом якого й формувалася давньоукраїнська книжна поезія. На межі XVI—XVII ст. настає період, коли виникли сприятливі умови для естетичного осмислення й сприйняття Давидових псалмів на українському ґрунті. У Західній Європі завдяки Реформації відбувається певна деканонізація сакральних текстів, тобто порівняно невимушене ставлення до них, а також перекладання псалмів, як і всієї Біблії, національними мовами. У цей час у сусідній Польщі виходять у світ переспіви з латини окремих псалмів (В. Врубеля (1398 — 1449), А. Тржецького (1439 — 1499), Я. Любельчика (1450 — 1497), Н. Рея (1505 — 1569) та ін.), а також і всього Псалтиря (наприклад, «*Psalterz Dawidow*» Я. Кохановського (1530 — 1584), виданий 1578 р. з музикою Н. Гомулки (1535 — 1609).

В Україні починають переспівувати Псалтир відомі письменники й священики А. Филипович (між 1595 і 1596 — 1648), І. Армашенко (?— 1681), Л. Баранович (1620 — 1693), Ф. Прокопович (1677 або 1681 — 1736) та ін. Найвідомішим і найдосконалішим переспівом Псалтиря того часу стала «Псалтирь Рифмотворная» (повна назва твору: «Псалтирь царя и пророка Давида, художеством рифмотворным равномерно слоги, и согласноконечно, по различным стихов родом преложенная»), написана 1680 р. білоруським книжником, вихованцем Києво-Могилянської академії С. Полоцьким (1629 — 1680). Це переспів усього Псалтиря силабічними віршами. Цей твір став важливим етапом на шляху секуляризації української культури, бо в ньому вперше «знайшла своє позитивне вираження взаємодія православної духовності з європейським віршовим досвідом» [7: 8]. Пізніше під впливом Біблії, часто переспівуючи Псалтир, напише свою збірку «Сад божественных пѣсней, прозябшій из зерн священнаго писанія» Григорій Сковорода (1722 — 1794).

Нова українська література починає вдаватися до переспівів псалмів лише в XIX ст. 1830 року побачив світ переспів М. Шашкевича (1811 — 1843) «Псалми Русланові», що становив цикл із трьох поезій у прозі, стилізованих під біблійні тексти псалмів. Особливістю цього переспіву є поєднання на змістовому й мовностилістичному рівнях двох начал — біблійного й національно-українського («<...> гордиш ся і кажеш: ніт Бога! — то й тебе ніт, сон єсь мара, а твоє імя вітер на степах України»; «Сполошиш ми долю і проженеш щасте <...>, а не видреш любові і віри не видреш, бо руське ми серце тай віра руська») [Шашкевич: 34 — 36].

У творчості Петра Гулака-Артемовського (1790 — 1865) можна знайти зразок псаломного переспіву — «Переложение псалма 125». Пізніше (уже після виходу у світ Шевченкових переспівів псалмів) П. Гулак-Артемовський написав ще два переспіви «Переложение псалма 138» та «Переложение псалма 139». «Переложения» П. Гулака-Артемовського мають яскраві ознаки бароко й убирають у себе риси, унаслідок яких від переспівів псалмів письменників давньої української літератури.

Отже, Псалтир відіграв важливу роль в українській і світовій культурах. За словами І. Франка, «ця книжка мала величезний вплив на сформування того релігійного культу, що на єврейській основі виріс у могутнє дерево християнства, і в перекладі на церковнослов'янську мову мала також значний вплив на сформування душі українського народу» [27: 7]. Але, як зазначає І. Лучук, «варіювання тем, мотивів та стилістичних кліше Псалтиря властиве не лише для української поезії. Цілу юдео-елліно-християнську цивілізацію просто неможливо собі уявити без Псалтиря та його модифікацій» [16: 112].

Цикл «Давидові псалми», написаний Тарасом Шевченком у час творчого піднесення поета, відкриває у творчості Кобзаря нову сторінку, зміст і значення якої повністю не осягнуті. Т. Шевченко й до того звертався до біблійних тем, але саме цей цикл став першим поетовим переспівом зі Святого Письма. За спостереженням І. Даниленко, «створення циклу припало на час творчого піднесення поета, коли з-під його пера протягом 12 днів з'явилися твори “І мертвим, і живим...” (14 грудня), “Холодний Яр” (17 грудня), “Маленькій Мар'яні” (20 грудня), “Минають дні, минають ночі...” (21 грудня), “Три літа” (22 грудня), “Як умру, то поховайте...” (“Заповіт”) (25 грудня). Написаний 19 грудня 1845 р., увесь цикл уперше був надрукований з кількома цензурними купюрами значно пізніше — 1860 р. в “Кобзарі” під назвою “Псалми Давидові” (назва “Давидові псалми” — за автографом у рукописній збірці “Три літа»)» [7: 5]. Уже після заслання, 1859 р., Т. Шевченко написав «Подражаніє 11 псалму», яке не включив у цикл «Давидові псалми», готуючи до друку нове видання «Кобзаря» (1860).

У кінці 1845 р. Т.Г. Шевченко перебував у с. В'юнища неподалік Переяслава на Київщині. Поет захворів і в цей час, переосмислюючи своє життя й життя суспільства, а також перечитуючи Біблію, загоряється ідеєю написати переспіви Давидових псалмів. На той час Т. Шевченко вже був зрілим і сформованим поетом, мав цілком стійкі й визначені погляди на життя [5]. Тарас Григорович добре знав Псалтир ще з дитинства, бо навчався через ці тексти грамоти. Ідеї, висловлені в псалмах, були близькими для Т. Шевченка, мова Псалтиря була йому зрозумілою й природною. На думку літературознавця І. Даниленко, «з багатьох причин “Давидові псалми” постали визначною подією не лише у творчості митця, а й в українській літературі й культурі загалом. За своїм задумом і його художнім утіленням цикл виступає одним із найвіртуозніших творів Шевченка» [7: 5].

У цикл «Давидові псалми» входять десять переспівів псалмів (1, 12, 43, 52, 53, 81, 92, 132, 136 і 149 за церковнослов'янською нумерацією). Очевидно, що поет дуже ретельно добирав тексти псалмів, проектуючи історію Єрусалима на історію України. Т. Шевченко, «переймаючись тяжкою долею свого народу, створив метаісторію України, підкріплену авторитетністю сакральних текстів першоджерела та переконливістю образу поета-пророка, здатного силою свого глаголу керувати серцями. Розвинута Шевченком паралель Україна — Єрусалим прочитується з підтексту псаломних обробок, рецепція яких у зазначеному векторі відбувається й завдяки глибоко продуманій загальній композиції циклу» [Там само].

Шевченкові переспіви псалмів викликали літературознавчу дискусію, у якій можна виокремити два погляди: 1) Т. Шевченко використовує образно-стилістичну базу релігійних текстів та езопівську мову для втілення революційного змісту (І. Айзеншток, К. Волинський, Є. Кирилюк, Ю. Івакін, Л. Міріджанян, М. Ласло-Куцюк, І. Дзюба та ін.); 2) через переспіви псалмів поет виражає свою релігійність, розуміння добра і зла — суспільного й приватного, гріха й Божої правди (В. Щурат, Т. Пасічник, Л. Білецький, Д. Штогрин, М. Домашовець, М. Павлюк, Л. Кисельова та ін.).

Не існує й одного погляду на питання жанрово-стильової специфіки твору. Традиційно вважають, що «Давидові псалми» та «Подражаніє 11 псалму» є переспівами з Псалтиря. Проте, існує й думка, що частина цих Шевченкових творів є переспівами (43, 81, 93, 132, 136, 149), а частина — перекладами з Псалтиря (1, 12, 52, 53) [23: 73 — 74].

Поетика Шевченкових переспівів псалмів залишається недостатньо вивченою, попри існування окремих спостережень стосовно загальної композиції твору та аналізу його мотивного комплексу. Заслужують на увагу дослідження В. Домашовця [8], І. Бетко [2], М. Ласло-Куцюк [14], М. Павлюка [23], І. Даниленко [7]. Утім для вичерпного розуміння поетико-семантичної особливості твору теоретико-методологічну базу цих небагатьох досліджень не можна вважати достатньою.

Т. Шевченко розпочинає цикл «Давидові псалми» псалмом 1-м (1. «Блаженний муж на лукаву...»), який є своєрідним заспівом, духовним підґрунтям для решти пісень Псалтиря. «Завдяки цьому псалму формула контрастного протиставлення концептів добра і зла постає наскрізною для всього циклу» [7: 6]. Текст другої поезії (12. «Чи Ти мене, Боже милий...») — переспів псалма 12-го, що є молитвою Давидовою й виступає як зразок для кожного, хто молиться. Третя поезія (43. «Боже, нашими ушима...») — переспів псалма 43-го, у якому постає молитва захисників народу до Бога перед ворожою загрозою. «З метою актуалізації старозавітної історії для її рецепції в українському вимірі поет вніс значні зміни у псалом, але зберіг базові компоненти образності та бінарну структуру пісні, побудовану на контрасті» [7: 7]. Знаменно, що слова 14-го та 15-го віршів 43-го псалма про «притчу во язицех і посмі-

яніє в людех», за спостереженням Л. Кисельової, найчастіше повторюються в одному із джерел Шевченкових історичних відомостей про минуле України — в «Історії Русів» [10: 34]. Вірші 14-й і 15-й із цього біблійного псалма Шевченко взяв за епіграф до містерії «Великий льох» (1845). У четвертій поезії (52. «Пребезумний в серці скаже...») — переспів 52-го псалма — поет порушує питання вірності/невірності Богові. У п'ятій поезії (53. «Боже, спаси, суди мене...») — переспів 53-го псалма — подає особисту молитву. «У системі Шевченкового циклу цей псалом займає особливе місце, адже він є й композиційним центром “Давидових псалмів”, і вузловим моментом у розкритті інтенцій ліричного “я” автора» [7: 8]. Шоста поезія (81. «Меж царями-судіями...») — переспів 81-го псалма, у якому Т. Шевченко, услід за Давидом, засуджує несправедливих царів — «земних богів» — і передбачає для них справедливий Божий суд. Сьома поезія (93. «Господь Бог лихих карає...») — переспів 93-го псалма — є своєрідним синтезом провідних мотивів та образів попередніх шістьох поезій. Цей переспів містить чимало оптимістичних тверджень про Промисел Божий, всепрозорливість і милосердя Творця. Восьма поезія (132. «Чи є що краще, лучше в світі...») — переспів псалма 132-го — є хвалою (або гімном), зумовленою сподіванням Пророка на Божий Промисел. У дев'ятій поезії (136. «На ріках круг Вавилону...») Т. Шевченко вводить «тему втраченої можливості ідеальної спільноти через морально-духовну недосконалість» [7: 9]. Псалом є духовним колективним плачем, і Т. Шевченко, як і Давид, зберігає всі характерні ознаки такого виду поезії. Заключна поезія циклу (149. «Псалом новий Господові...») — переспів 149-го псалма, який є хвалою, висловленою автором Богові. Шевченків переспів 149 псалма виступає піснею радості й похвали, у ньому звучить заклик до єдності й соборності народу та гімн свободі. Ця поезія в структурі шевченківського циклу виконує функцію обрамлення. 149-й псалом, за слушним визначенням Р. Коропецького, це вже «картина остаточної години <...> перед появою вічного царства “преподобних”» [13: 161].

Як уже було зазначено, не включений в цикл «Давидові псалми» переспів «Подражаніє 11 псалму». Ця поезія містить провідні ідеї Шевченкової творчості, є важливим підсумком його духовних шукань. Написаний у кінці життєвого шляху поета, переспів 11 псалма став одним із ключових творів української літератури.

Шевченкові переспіви Давидових псалмів передають ідеї високого ідеалу людського буття за законами Божої справедливості, указують на неприродність гріховного існування людини й суспільства. Ці поезії віддзеркалили погляди самого Т. Шевченка — поет вибудовує метаісторію України, за слушним визначенням Д. Наливайка, по вертикальній осі: втрачений рай вільної козацької України; поневолення та кріпосне рабство сучасної йому України; майбутнє України, що вимальовується у світлі візіонерства та профетизму як повернення волі та відродження справедливості в найширшому значенні «Божої правди» [21: 19].

Мова Шевченкових переспівів Давидових псалмів має свої характерні особливості. Насамперед, це поєднання в цих текстах релігійного (сакрального) та художнього стилів.

Розглянувши докладно лексику, фразеологію та синтаксис Шевченкових переспівів Давидових псалмів, спробуємо дослідити специфіку поєднання засобів релігійного та художнього стилів у цьому жанрі.

Як уважає П. Мацьків, «виявлення закономірностей розвитку сакральної лексики окремих галузей знань (релігійної особливо) та їх ролі у становленні літературної мови є однією з найважливіших проблем сучасного мовознавства» [17: 187]. У цьому сенсі на особливу увагу заслуговує лексика переспівів сакральних книг майстрами слова.

На думку Г. Бурдіної, особливістю релігійного стилю на лексичному рівні є значна кількість маркованих слів, тобто слів, пристосованих до використання в релігійному стилі. Найперше це лексика зі специфічним лексичним значенням: *Всевишній, Господь, Бог, пророк, ковчег, херувими, віктар* та інше [4: 260].

Оскільки псалом належить до релігійних жанрів, то, зрозуміло, він містить назви Бога. Однак Шевченкові переспіви псалмів — це художні тексти, наявність у них великої кількості маркованої лексики свідчить про незаперечний вплив оригіналу на текст переспіву. Шевченкові переспіви містять назви Бога, серед них можна виокремити такі назви Всевишнього:

- а) лексема *Бог* [Шевч. I: 360 (4 рази), 361 (3 рази), 362 (2 рази), 364];
- б) лексема *Господь* [Там само: 359, 361 (2 рази), 362 (4 рази), 363, 364 (2 рази)];
- в) словосполучення *Небесний Владика* [Там само: 361];
- г) лексема *пан* (у значенні *Бог*) [Шевч. II: 281 (2 рази)];
- д) *Ти* (у значенні — Бог) (у різних відмінках) (9 уживань);
- е) Т. Шевченко в переспівах псалмів використовує також номінації, що означають назви праведників, преподобних, богів: з *праведними* [Шевч. I: 358], *(чужим) богам* [Там само: 360], *преподобнії (преподобним)* [Там само: 364, 365].

У Шевченкових переспівах Давидових псалмів можемо спостерігати канонічний підхід автора щодо звертань до Бога. Т. Шевченко використовує лише дві (традиційні) форми звертання: *Боже* (іноді з означенням *милий*) (9 уживань) [Там само: 358, 359, 360, 361, 362; 14: 281] і *Господи* (5 уживань) [Там само: 361, 362; 14: 281]. Такий підхід допомагає зберегти форму церковнослов'янських перекладів Псалтиря, надати текстам псалмів канонічного й традиційного звучання.

Широке використання в Шевченкових переспівах Давидових псалмів релігійної лексики змушує класифікувати ці лексеми в такі групи (слова подані в початковій формі):

- 1) релігійно світоглядні поняття й категорії: *закон (Господній)* [Там само: 358]. Загалом — 1 вживання;

2) назви ознак: *Божий* (1 вживання) [Там само: 365], *Господній* (1 вживання) [Там само: 358], *Твій* (13 уживань) [Там само: 359, 361, 362, 363; Шевч. II: 281], *Свій* (10 уживань) [Шевч. I: 358, 359, 361, 362, 363, 365], *Його* (у значенні Божий) (2 вживання) [Там само: 362]. Загалом — 27 уживань лексичних одиниць;

3) назви духовних (нематеріальних) осіб (суб'єктів): *душа*, ужитий 8 разів [Там само: 358, 359, 360, 361, 362, 363]. За М. Скаб, «ми визначаємо концепт ДУША як макроконцепт, у структурі якого виокремлюємо насамперед дві частини — сакральну та несакральну» [25: 69]. У поезії Т. Шевченка слово *душа* вжите лише в його сакральному значенні. У цьому ряду слід ще назвати іменник *серце* (8 уживань) [Шевч. I: 358, 359, 360, 361, 362, 364; Шевч. II: 281], який у Шевченкових переспівах Давидових псалмів має значення символу зосередження почуттів, настроїв, переживань людини, здатності почувати й розуміти інших;

4) назви позачасопростірних (нематеріальних, духовних) світів: *ад* (у значенні *пекло*) [Шевч. I: 362];

5) святописемні власні назви й імена людей: *Ізраїль* [Там само: 360]; *Вавилон* (2 вживання) [Там само: 363]; *Іерусалим* [Там само: 364]; *Сіон* [Там само: 364 та прикметник *Сіонський* [Там само: 363]; *Єрмонський* [Там само: 360]; *Аарон* [Там само: 363]; *едомляне (edomські діти)* (2 вживання) [Там само: 364]. Загалом — 11 уживань названих лексичних одиниць;

6) назви об'єктів, ознак, процесів і станів релігійної практики: *праведничий* [Там само: 363]; *увірувати* [Шевч. II: 281]; *святий* (5 уживань) [Шевч. I: 360, 363, 364; 14: 281]; *блаженний (блажен)* (4 вживання) [13: 358, 364]; *воскреснути* (2 уживання) [Шевч. II: 281]; *вознестися, діла (Божі), любити* (2 вживання) [Шевч. I: 362]; *гріх, не молитися, хваленіє, благати (Бога), спаленіє, ізбавляти, смиритися, возрадуватися, скорби, взискающий (Бога)* [Там само: 360]; *помолитися* (2 уживання) [Там само: 359, 361]; *молитися* [Там само: 361]; *словословити* [Там само: 365]; *собор* (у значенні — зібрання вірян), *правий (неправий)* (3 вживання), *нелукавий, окаянный, пом'янути* (2 вживання) [Там само: 364] *хвалити (Бога)* [Там само: 365]; *восхвалити (Бога)* (2 вживання) [Там само: 359, 360]; *слава (Господа), сила (Божжа)* [Там само: 359]; *спастися* (6 уживань) [Там само: 358, 359, 361, 362]; *помагати* (4 вживання) [Там само: 359, 360, 361, 362]; *заступати, судити* (3 вживання) [Там само: 361]; *воспівати* (3 вживання) [Там само: 359, 364]; *слава (Божжа)* (6 уживань) [Там само: 359, 361, 362, 364]; *воля (Божжа)* (6 уживань) [Там само: 358, 360, 361, 362]; *правда (Божжа)* (3 вживання) [Там само: 361, 362]; *лукавий* (11 уживань) [Там само: 358, 360, 361, 362, 363, 364; 14: 281]; *нечестивий* [Там само: 358]; *карати* (3 вживання) [Там само: 362, 364]; *воздати, воцаритися* [Там само: 363]; *возвеличити* (2 вживання), *чудеса* [Шевч. II: 281]. Загалом — 96 уживань лексичних одиниць;

7) назви церковних відправ, книг та релігійних жанрів: *псалом* (3 вживання) [Шевч. I: 359, 364; Шевч. II: 281]; *притча* [Шевч. I: 359]; Загалом — 4 вживання названих лексичних одиниць;

8) назви знарядь, предметів і знаків релігійної практики: *ризи, миро, орган* [Там само: 363]; *псалтир* (у значенні — музичний інструмент), *тимпан* [Там само: 364]. Загалом — 5 лексичних одиниць;

Як бачимо, Т. Шевченко широко використовував релігійну лексику у своїх переспівах псалмів. Це 201 вживання релігійної лексики серед 1125 уживань слів у переспівах Давидових псалмів. Загалом 80 лексичних одиниць із 461 слова, використаного в Шевченкових переспівах Давидових псалмів. Очевидним є те, що порівняно зі всією лексикою, яку поет використав у своїх переспівах, кількість релігійної лексики є значною. Релігійна лексика надає переспівам Т. Шевченка особливої урочистості й піднесеності. У контексті ці слова набувають різних відтінків.

Для того, щоб повно відобразити лексичну палітру Шевченкових переспівів Давидових псалмів, важливо також дослідити морфологічний склад релігійної лексики в цих його віршах. Серед стилістично маркованих релігійних слів у переспівах переважають іменники. Наприклад: *Бог, Господь, душа, Вавилон, собор, псалтир* та багато інших. Їх нараховуємо 31 лексичну одиницю. Це понад 2/3 від усієї кількості релігійних слів, ужитих у переспівах псалмів Т. Шевченком.

Другою за кількістю є група дієслів: *молитися, славословити, увірувати, воскреснути* та багато інших. Їх нараховуємо 25 лексичних одиниць. Третьою — група прикметників: *святий, праведний, Божий, Господній, преподобний* та багато інших. Загалом — 16 слів. Невелика група займенників: *Твій, Ти, Свій, Його*.

За своїм походженням ця лексика неоднорідна. Найбільшу кількість становлять власне українські слова та слова спільнослов'янського походження. Також письменник послуговується й запозиченою стилістично маркованою лексикою. Варто зазначити, що ці запозичення мають майже однакові джерела — давньоєврейська, грецька, церковнослов'янська мови.

До давньоєврейських або арамейських лексичних запозичань належать: *Сіон, Вавилон, Іаков, Іерусалим, Аарон* та ін. Як бачимо, до давньоєврейських запозичень належать здебільшого власні назви — імена людей, назви міст, гір тощо.

Велику кількість лексичних запозичень у Шевченкових переспівах Давидових псалмів становлять слова із грецької мови *псалом, тимпан, псалтир, миро, орган*. Уживання великої кількості цих запозичень можна пояснити тим, що багато назв церковної атрибутики запозичено з грецької мови (*ікона, омофор, миро, псалтир* тощо).

Як бачимо, у поетичних творах Т. Шевченка найбільше запозичень релігійної лексики із грецької мови. Це пов'язано із грецьким церковним обрядом, традицією української церкви. Грецькі запозичення здебільшого потрапили в українську мову через церковнослов'янську. Своєю чергою, церковнослов'янських запозичень релігійної лексики Т. Шевченко використовує чимало. Прикладом тут може бути гніздо з

початковим словом *благо*, у якому поруч з *благий* (*всеблагий*), *блаженний* виступають композити (*благо* (*блага*), *благати*) та інші.

Переважно неповноголосні форми є застарілими словами, що часто вживані як частина висловлювання, наприклад: *дерево* [Шевч. І: 358]; *вражі, срамотою* [Там само: 359]; *вражої* [Там само: 360]; *владика* [Там само: 361]; *вращуєш* [Там само: 362].

Варто зазначити, що неповноголосся, які трапляються в Шевченкових переспівах (особливо псалмів), можуть бути зумовлені не стільки впливом народної мови, скільки, на нашу думку, церковнослов'янськими перекладами Біблії.

Церковнослов'янськими запозиченнями є форманти з неповноголосними префіксами *пре-* та *пред-*. Ад'єктивний суфікс *пре-* виступає в деяких явних запозиченнях з церковнослов'янської, наприклад, *преподобний*. Часто використовуваними є в Шевченкових переспівах псалмів слова із префіксом *вос-*(*воз-*): *воспою, восхвалили* [Там само: 359]; *возрадується, восхвалимо* [Там само: 360]; *вознесися* [Там само: 362]; *воздасть* [Там само: 363]; *воспоєм* [Там само: 364]; *воскресну, возвеличимо, возвеличу* [Шевч. ІІ: 281].

У поезіях Т. Шевченка рідко вживані слова з початковими *ра-*, *ла-*, як, зрештою, в українській мові загалом. Це лише іменник *раб*.

Як уважає В. Задорожний, «особливістю старослов'янської мови, що є основою пізніших церковнослов'янських її редакцій, є її книжно-літературний характер з орієнтацією в першу чергу на церковну сферу й зумовлений цим її лексичний склад, що постав у результаті перекладацької діяльності першопросвітителів слов'янства як наслідок перекладів богослужбової літератури з грецької на слов'янську, часто способом калькування» [9: 23]. На думку науковця, особливу увагу привертають слова на позначення абстрактних понять із суфіксом *-іє*. Цей суфікс здавна побутував у слов'ян, був формантом на позначення збірних іменників та під час творення віддієслівних іменників середнього роду. Цю особливість як церковнослов'янське запозичення використовував у своїх переспівах Т. Шевченко, який чудово розумів роль таких украплень як засобів релігійного стилю в контексті художнього твору. У Т. Шевченка вживання в переспівах іменників середнього роду із закінченням *-іє*, що є прямим запозиченням з церковнослов'янської лексики, трапляються порівняно часто: *спасеніє, в беззаконії, хваленієм* [Шевч. І: 360], *на отмищеніє* [Там само: 365], *подражаніє* [Шевч. ІІ: 281].

Деякі церковнослов'янські форми трапляються в Шевченкових переспівах Давидових псалмів рідше, ніж у решті його творів: спільнослов'янський за походженням тип із суфіксом *-тель* у Шевченкових переспівах Давидових псалмів трапляється лише раз: *губителей* [Шевч. І: 365]; лише раз використовує поет церковнослов'янське ад'єктивне утворення з початковим *веле-*: *велеречивий* [Шевч. ІІ: 281].

Церковнослов'янська форма дієслова *бути* — *еси* (2 особа однини) повторює церковну традицію вживання цієї форми в молитвах, цер-

ковних відправах тощо. Дієслово *еси* надає мовленню урочисто-релігійного звучання. Т. Шевченко послуговується у своїх переспівах дієсловом *еси* двічі [Шевч. I: 359].

У Шевченкових переспівах трапляються ще й такі лексичні запозичення з церковнослов'янської мови: *спаси* [Там само: 358, 359, 361], *притчу* [Там само: 359, *ізбави, вскую, скорби, взискающий* [Там само: 360], *внуши, уст, глаголи, не зрятъ, стяжати* [Там само: 361], *всує* [Там само: 361, 363], *не зрить, ніже, спас, діючих, ізриється, ада* [Там само: 362], *пребудет, пристанище, лучше, добровонне, честної, ризи, тварям, воцариться* [Там само: 363], *яко* [Там само: 363, 364], *забвен, дщере, окаянна, ложах, обоуду, язикам* [Там само: 365], *мовлявший, суєта, нищих, словеса* [Шевч. II: 281] та ін. Лексеми *муж* [Шевч. I: 358], *ушима* [Там само: 359] можна вважати як церковнослов'янськими запозиченнями, так і впливом народної мови, хоча зрозуміло, що в псалмі як жанрі релігійного впливу ці слова більшою мірою виступають церковнослов'янськими, ніж народномовними.

В українській поетичній мові поширеним є вживання повних (нестягнених) форм прикметників (навіть субстантивованих) у різних відмінках та числах. Ця особливість є характерною й для деяких українських говірок. Також названу форму можна вважати й церковнослов'янським запозиченням, особливо, якщо це стосується поетичного мовлення. У Шевченкових переспівах псалмів цю форму часто вжито, на нашу думку, внаслідок церковнослов'янського впливу: *благая* [Там само: 360, 364]; *злая* [Там само: 361]; *теє, живая (душа)* [Там само: 362]; *злая (Вавилоня), новую (славу)* [Там само: 364]; *залізние (пута)* [Там само: 365] та ін. Окрім того, Т. Шевченко в переспівах псалмів уживає українські повні нестягнені форми прикметників, дієприкметників та займенників: *злії, тії (літа)* [Там само: 358, 359], *неситії, лукавії (люде), сильнії чужії, немудрії, шитії (омети)* [Там само: 360–362] *Єрмонськії (роси), святії високії Сіонськії (гори), глухії (органи)* [Там само: 363], *злії (едомляне), едомськії (діти), преподобнії* [Там само: 364], *лукавії (уста), такії (словеса), святії (словеса)* [Шевч. II: 281]. Використання повних форм прикметників та займенників надають мовленню поетичності й урочистості, увиразнюють стилістику твору, є ефективним засобом урочисто-релігійного мовлення в Шевченкових переспівах Давидових псалмів.

Релігійна лексика, ужита в Шевченкових переспівах Давидових псалмів, свідчить про глибоке знання Святого Письма.

Доказом обережного ставлення до мовних засобів, використаних у Шевченкових переспівах Давидових псалмів, є помірне або й зовсім поодинокі вживання в поезіях цього жанру оказіоналізмів, просторічної лексики та діалектизмів.

Щодо оказіоналізмів, використаних Т. Шевченком, то їх можна назвати такими, що утворені за аналогією до церковнослов'янських: *пребезумний, добретворящого* [Шевч. I: 360]; *добровонне (миро)* [Там само: 363]. Уживання таких новоутворень збагачує українську релігійну й урочисту лексику.

Використання діалектизмів у Шевченкових переспівах Давидових псалмів — явище рідкісне, втім поет іноді вводить в релігійний текст живомовні елементи.

У Шевченкових переспівах Давидових псалмів спостерігаємо діалектизми: а) фонетичні; б) морфологічні.

Серед фонетичних ми виділяємо такий елемент, як відсутність чергувань голосних *o* — *i*, *e* — *i* в коренях іменників: *сльоз* [Там само: 360], *невольники*, *камень* [Там само: 364]. Це явище може бути як діалектним виявом, так і впливом книжної мови.

У колі морфологічних діалектизмів трапляється скорочене закінчення дієслів 3-ї особи однини II дієвідміни, якщо наголос падає на основу дієслова (південно-східні українські діалекти): *понице* [Шевч. II: 281]. Хоча вживання цієї форми може бути зумовлене й впливом церковнослов'янської мови.

На лексичному рівні в Шевченкових переспівах Давидових псалмів ми не виявили діалектизмів.

Слід зауважити, що серед лексики Шевченкових переспівів Давидових псалмів можна спостерігати і яскраві ознаки художнього стилю. Це слова, ужиті в переносному значенні (наприклад, уживання форми з *гостей* (11) у значенні з *цього світу*), широке використання синонімів (наприклад, на означення людини, що живе без гріха, Т. Шевченко вживає цілий ряд прикметників та дієприкметників: *благий*, *блаженний*, *взискающий Бога*, *добретворящий*, *добрий*, *невинний*, *праведний*, *преподобний*, *святий*, *чесний* тощо, а на позначення грішників добирає такий ряд синонімів: *ворог*, *гордий*, *губитель*, *діющий злая*, *злий*, *кат*, *лихий*, *лукавий*, *лютий*, *немудрий*, *неправий*, *нерозумний*, *неситий*, *нечестивий*, *окаянний*, *пребезумний*, *проклятий*, *сліпий*, *хитрий*, *чужий*).

Переспівуючи Давидові псалми, Т. Шевченко надавав своїм переспівам особливої ритмомелодики, яка сприяла наближенню цих текстів до українських пісень. Для більшої пісенності переспівувач використовує в цих текстах чималу кількість службових слів, що складаються з однієї голосної фонемі, наприклад, сполучник *а* (9 уживань) та сполучник *і* частка *і* (80 уживань), які посилюють мелодійність тексту.

Отже, використання в Шевченкових переспівах Давидових псалмів як художніх творах запозиченої релігійної лексики, лексики на позначення церковної атрибутики, а також звертання до Бога, уживання церковнослов'янізмів та оказіоналізмів за аналогією до церковнослов'янських слів надавало цим творам особливої піднесеності й урочистості, сприяло вдосконаленню художнього стилю української мови, вплинуло на дальший розвиток перекладів і переспівів біблійних книг, зокрема Псалтиря. Т. Шевченко, спираючись на досвід перекладання й переспівування псалмів у давній українській літературі, уніс свої особливі риси в переспіви Давидових псалмів (елементи художнього стилю), надав їм особливого українського живомовного звучання, водночас зберігши впізнавані риси цього жанру.

Велика кількість біблійних висловів набула широкого поширення в українській літературній мові. Засобом релігійного стилю виступає використання в художніх творах біблійної фразеології та висловів із Біблії. Переспіви псалмів як літературний жанр, що увібрав у себе риси релігійного й художнього стилів, не минули, звичайно, і біблійну фразеологію та цитування. У художніх творах біблійні цитати чи фразеологізми «можуть скорочуватися <...>; традиційно вони можуть вживатися як українською, так і іншими мовами» [11: 9].

Біблійні фразеологізми (бібліїзми) — крилаті вислови, окремі слова, словосполучення й цілі речення, які, відірвані від біблійного тексту, можуть бути вживані як усталені (фразеологічні) одиниці мови — в узагальненому, переносному або образному значенні. Ці крилаті вислови, на відміну від інших фразеологічних одиниць, мають точно встановлене джерело походження — Біблію [Там само: 8 — 9].

Вислови з Біблії — це слова, словосполучення й речення зі Святого Письма, які вжиті в прямому значенні й підсилюють чи доповнюють авторську думку, погляд автора на те чи те явище.

Шевченкові переспіви Давидових псалмів містять зовсім невелику кількість бібліїзмів і, зрозуміло, чималу кількість висловів із Біблії. Це можна пояснити тим, що автор переспіває біблійний текст, теж — цитує Біблію, зокрема Псалтир.

Серед бібліїзмів, ужитих у Шевченкових переспівах Давидових псалмів, можна назвати такі: *яко в притчу* (43); *упасти у ворожі руки* (12); *од лукавих* (93); *вловлять душу* (93). Варто зазначити, що біблійний фразеологізм *яко в притчу* — це вислів, що зазнав авторської трансформації. За класифікацією А.М. Мелерович і В.М. Мокієнка [18], такий вид трансформації належить до еліпсису (опущення певного компонента, що його можна легко відновити за змістом): *статти притчею во язицех* (Втор. 28: 37; Пс. 30: 12, 43: 15) — *яко в притчу* (43). Зазнав трансформації в Шевченкових переспівах і бібліїзм *ловці душ* (Мт. 4: 19; Мк. 1: 17; Лк. 5: 10). Зокрема зміни граматичної будови, й стає висловом *вловлять душу* (93).

На особливу увагу заслуговують вислови з Біблії, ужиті в Шевченкових переспівах Давидових псалмів. Ці вислови переважають над біблійними фразеологізмами в названих творах. Вислови з Біблії мають пряме значення, тобто відповідають тому значенню, з яким їх ужито в Псалтирі.

Зрозуміло, що більшість висловів походить із однієї книги Біблії — Псалтиря: *безумний говорить* (Пс. 13: 1, 52: 2) (*Пребезумний в серці скаже, / Що Бога немає, / В беззаконії мерзє, / Не творить благая* (52); *блажен муж, що не йде на раду нечестивих* (Пс. 1: 1) (*Блаженний муж на лукаву / Не вступає раду, / І не стане на путь злого, / І з лютим не сяде* (1); *блаженний той, кого Бог карає на землі* (Пс. 93: 12) (*Благо тому, кого Господь / Карає меж нами, / Не допуска, поки злomu ізриється яма* (93); *Бог не бачить* (Пс. 9: 34; 93: 7) (*Добро Твоє / Кров'ю потопили, / За-*

різали прохожого,/ Вдову задавили/ І сказали: «**Не зривай Господь,**/ Ніже тебе знає» (93); Бог-заступник (Пс. 17: 3; 93: 22) (*Мені Господь пристанище,*/ **Заступником** буде (93); Бог (Господь) любить і не залишає своїх людей (Пс. 93: 14) (*Господь любить свої люди,*/ **Любить, не оставить,**/ *Дожидає, поки правда/ Перед ними стане* (93); Боже, суди землю (Пс. 81: 8) (*Встань же, **Боже, суди землю/ І судей лукавих*** (81); сором (стид) наш (мій) перед нами (Пс. 43: 16) (*І всякий день перед нами/ **Стид наш перед нами*** (43) та ін. Загалом 136 уживань.

Утім, попри те, що Т. Шевченко переспівував псалми, він послуговувався й висловами з інших книг Біблії:

1) Книга Буття: *Вавилон* (Бут. 11: 9) (*На ріках круг **Вавилону,**/ Під вербами в полі,/ Сиділи ми і плакали/ В далекій неволі...<...> **Вавилоня,**/ Дщере окаянна!/ Блаженний той, хто заплатить/ За твої кайдани!* (136). Хоча це можна назвати й цитатою з цитати, оскільки у Псалтирі вжито цю назву, що раніше була згадана в Книзі Буття.

2) Вихід: *чудеса Господні* (Вих. 3: 20) (*Розкинь же їх, твої святіє,/ По всій землі. І **чудесам/ Твоїм** увірують на світі/ Твої малі убогі діти* (11).

3) Євангеліє від Матвія: *Божа воля* (Мт. 26: 42) (*Боже, спаси, суди мене/ **Ти по своїй волі*** (53); *пекло (ад)* (Мт. 16: 18) (*Якби не Бог поміг мені,/ То душа б живая/ Во тьмі **ада** потонула,/ Проклялась на світі* (93). Загалом 4 цитування.

4) Євангеліє від Марка: *вірувати в Бога* (Мк. 9: 24) (*І **чудесам/ Твоїм** увірують на світі/ Твої малі убогі діти!* (11).

5) Вислови, що походять з кількох Євангелій: *вознесися на небо* (Мк. 16: 19; Лк. 24: 51) (***Вознесися над землею/ Високо, високо,**/ Закрий славою Своєю/ **Сліпе горде око*** (93); *воскреснути* (Мт. 27: 64; Мк. 16: 6; Лк. 24:6; Ін. 20: 9) (*— **Воскресну я!** — той Пан нам скаже. —/ **Воскресну нині!** Ради їх/ Людей закованих моїх,/ Убогих, нищих... **Возвеличу/ Малих отих рабів німих!**/ Я на сторожі коло їх/ **Поставлю слово*** (11). Загалом 3 цитування.

6) Соборні послання: *сила Божа* (Юд. 1: 25) (*І **силу/ Твою** восхвалили/ Твої люде і в покої,/ В добрі одпочили,/ **Славя Господа!*** (43).

7) Одкровення (об'явлення) святого Івана Богослова (Апокаліпсис): *Боже слово* (Апок. 6:11) (*Не хотять/ **Познать, розбити тьму неволі,**/ І всує **Господа глаголи,**/ І всує плачеться земля* (81). Загалом 2 цитування.

Тарас Шевченко вживає у своїх переспівах 150 висловів із Біблії. Причому часто це церковнослов'янські варіанти висловів, оскільки біблійні переклади новою українською мовою з'явилися пізніше. До церковнослов'янських варіантів біблійних фразеологізмів та висловів, пов'язаних зі Святим Письмом, належать: *Молюсь, Господи, внуши їм/ Уст моїх глаголи* (внуши боже молитву мою (Пс. 53: 7); *Воспоєм чесним собором* (Воспойте господови п'єснь нову (Пс. 149: 1) та ін.).

Уводячи у свої перспіви Давидових псалмів біблійні фразеологізми та вислови з Біблії, Тарас Шевченко наснажує свої вірші особливим

сакральним змістом і піднесеністю. Цитування Біблії — характерна риса, що притаманна мові творів поета, яскрава особливість його авторського стилю. Вислови з Біблії та біблійні фразеологізми, які наближують твори поета до творів релігійної літератури, підносять українське красне письменство на високий сакральний рівень.

Трансформація висловів із Біблії в Шевченкових переспівах Давидових псалмів не ставала предметом досліджень мовознавців, хоча це цікавий факт у лінгвістиці. Услід за В. Виноградовим, вислови в прямому значенні (цитати) часто зараховують до фразеологічних єдностей, проте слід зазначити, що біблійні вислови у творах Тараса Шевченка є окремим типом. Т. Шевченко вживає вислови з Біблії й видозмінює їх залежно від контексту. Переспівуючи псалми, поет уносить зміни й у склад висловів. До таких трансформацій належать:

1) зміна в морфемній будові складників цитати: рече безумень вь сердць своемь (Пс. 13: 1, 52: 2) — *пребезумний в серці скаже* (52);

2) еліпсис: воскресь из мертвихь (Мт. 27: 64, 28: 6 — 7; Мк. 16: 6; Лк. 24: 6; Ін. 20: 9) — *воскресну* (11);

3) заміна компонента у вислові на синонімічний: Блаженъ человекъ егоже аще накажеш, Госъподи (Пс. 93: 12) — *Благо тому, кого Господь карає меж нами* (93); аще възвѣдѣхомъ рѣки наша къ богѣ чуждемѣ (Вих. 20:3; Пс. 43: 21, 80: 10) — *не молимося чужим богам* (43);

4) скорочення компонентного складу (імплікація): молитесь Богѣ (Бут. 49: 25; Пс. 38: 13) — *помолюся* (12);

5) як відомо, характерною ознакою біблійних текстів є тавтологія й плеоназм. Тарас Шевченко у своїх поетичних творах здебільшого уникає цієї особливості, трансформуючи при цьому біблійні вислови. Пор.: *возрадується Іаковъ, и возвеселится Израиль* (Пс. 52: 7) — *возрадується Израїль і святий Іаков* (52).

Варто також зазначити, що Тарас Шевченко, увібравши у свою творчість традицію використання біблійних фразеологізмів та висловів із Біблії в давній українській літературі, поклав початок широкого по-слуговування цими лінгвоодинацями в переспівах та перекладах Псалтиря новою українською мовою.

Аналіз мови Шевченкових переспівів Давидових псалмів був би неповним без розгляду синтаксичних особливостей зразків цього жанру. Зокрема, це вживання художніх означень (епітетів), асиндетону та полісиндетону, інверсії, риторичних запитань і риторичних окликів, порівняльних зворотів тощо.

Порівняння в Шевченкових переспівах виражені як порівняльними зворотами, так і порівняльними реченнями: *а лукавих, нечестивих і слід пропадає, як той попів над землею вітер розмахає* (1); *яко миро добровонне з голови честної на бороду Аарону спадає росою і на шитії омети ризи дорогої; або роси Єрмонської на святії гори високії Сіонській спадають і творять добро тварям земнородним, і землі, і людям, — отак братів благих своїх Господь не забуде* (132); *і пониче, неначе стоптана*

трава, і думка ваша, і слова — неначе срібло куте, бите і семикрати перелите огнем в горнилі, словеса Твої, о Господи, такіі (11). Порівняльні речення в Шевченкових переспівах Давидових псалмів часто мають характер паралелізму, який як художній засіб притаманний Псалтиреві.

Утім, слід зауважити, що Т. Шевченко у своїх переспівах псалмів порівняння вживає лише там, де вони є в оригіналі (пор. *И будетъ яко древо насажденое при исходящихъ водъ, еже плодъ свой дастъ во время свое...* [Фалтирь: 25] — *і стане він, як на добрім полі над водою посаджене древо зеленіє, плодом вкрите* [Шевч. I: 358]).

Розвитку й утвердженню в українській мові урочисто-художнього стилю сприяє також використання в Шевченкових переспівах таких художніх засобів, як епітети, що, як відомо, є художніми означеннями й розвивають, окрім того, поетичний синтаксис української літературної мови. Епітет є одним із вагомих засобів естетизації мови, у системі епітета, як жодного іншого тропу, відбивається стиль письменника, епохи, літературного напрямку. Без вивчення цієї системи неможливо створити цілісну картину еволюції художнього та релігійного стилів узагалі та віршованої мови зокрема [15: 1].

Епітети, використані в Шевченкових переспівах Давидових псалмів, можна поділити на такі групи (за класифікацією Г. Баран [1]):

а) урочисті, які мають або релігійне забарвлення, або є елементами урочистої лексики: *Боже милий* [Шевч. I: 358; Шевч. II: 281]; *псалмом тихим, новим* [Шевч. I: 359]; *неситії гріхами* [Там само: 360]; *во тьмі ада* [Там само: 362]; *на шитії омети ризи дорогої* [Там само: 363]; *псалом новий Господові і новую славу; чесним собором, едомляне злії* [Там само: 364]; *Господи єдиний* [Шевч. II: 281] та ін.;

б) постійні: *на добрім полі* [Шевч. I: 358]; *од лютої муки, чистим серцем* [Там само: 358 — 359]; *рукою твердою своєю* [Там само: 359 — 360]; *добрю долю, кров невинну* [Там само: 360 — 361]; *Його вічний славі, душа живая, кров добру, за діла їх кроваві, лукаві* [Там само: 362 — 363]; *в дому тихім, в сім'ї тій великій, добру долю, в далекій неволі, на чужому полі, о холодний камінь, в залізніє пуга* [Там само: 363 — 365] та ін.;

в) звичайні: *на лукаву раду, хитрий ворог, в руки вражі, про давні кроваві тії літа, вороги нові, ворогам проклятим, нерозумним людям, силу, другу, ще лютішу, лукавії люде, серцем одиноким, незлим моїм оком, судом лукавим, од рук неситих, тьму неволі, судей лукавих* [Там само: 358 — 361]; *сліпе горде око, думи лукаві, братам добрим, добро певне, з голови честної, братів благих своїх, в дому тихім, в сім'ї тій великій, добру долю, язик лукавий, серцем нелукавим, на тихих ложах, царей неситих* [Там само: 362 — 365]; *лукавії уста, Твої малі убогі діти* [Шевч. II: 281] та ін.;

г) оригінальні: *взискающий Бога, добретворящого, тьму неволі, органи глухії, мечі добрі* [Шевч. I: 360 — 361, 363, 365]; *медоточивими устами, язик отой велеречивий* [Шевч. II: 281] та ін.

Т. Шевченко у переспівах псалмів послуговується здебільшого постійними та звичайними епітетами, а також часто використовує уро-

чисті художні означення й майже не вживає оригінальних авторських новотворень. Пов'язана така особливість із рамками жанру переспіву, а також із усією тропікою Шевченкових поезій. Та це, на нашу думку, не знижує стилістики переспівів Давидових псалмів, а, навпаки, підносить їх до релігійного стилю.

Також можна зазначити, що епітети, які використовує Т. Шевченко у своїх переспівах, здебільшого виражені прикметниками, рідше — дієприкметниками (*окрадені, замучені, добретворящого, взыскающий* [Шевч. I: 359, 360]).

Ще менше поет використовує епітетів, виражених іменниками та прислівниками (*тму неволі, во тьмі ада, вознесися високо* [Там само: 361 — 362]; *семикрати перелите* [Шевч. II: 281]).

Чимало Давидових псалмів мають форму молитви. Частина з них і обрав для своїх переспівів Т. Шевченко. Зокрема це 12, 43, 53, 81, 93, 149. Для цих псалмів та їхніх переспівів характерним є вживання спонукальних речень. У Шевченкових переспівах здебільшого вжиті речення, у яких присудок — дієслово у формі наказового способу, наприклад: *Боже, спаси, суди мене/ Ти по своїй волі./ Молюсь, Господи, внуши їм/ Уст моїх глаголи* (53). Загалом у Шевченкових переспівах Давидових псалмів ужито 12 спонукальних речень з присудками-дієсловами у формі наказового способу.

Окрім цього, у цих творах знаходимо речення бажальної модальності, у якому формальним виразником бажальної модальності виступає церковнослов'янська частка *да*: *Спаси мене,/ Спаси мою душу,/ Да не скаже хитрий ворог:/ «Я його подужав»* [Шевч. I: 359].

Часто спонукальні речення та речення бажальної модальності виступають як окличні. Здебільшого це — риторичні оклики. Окрім того, іноді риторичними окликами виступають розповідні речення. Наприклад: *«Поможи нам, ізбави нас/ Вражої наруги,/ Поборов ти першу силу,/ Побори ж і другу,/ Ще лютишу!.. Встань же, Боже,/ Вскую будеш спати,/ Од слъоз наших одвертатись,/ Скорби забувати!/ Смирлася душа наша,/ Жить тяжко в оковах!/ Встань же, Боже, поможи нам/ Встать на ката знову!»* (43); *І силу/ Твою восхвалили/ Твої люде і в покої,/ В добрі одпочили,/ Слава Господа! А нині!../ Покрив еси знову/ Срамотою свої люди,/ І вороги нові/ Розкрадають, як овець, нас/ І жеруть!..* (43) та ін. Загалом у Шевченкових переспівах Давидових псалмів можна нарахувати 18 риторичних окличних речень. Ці речення вжиті для надання поезії урочистості, піднесеності.

У Шевченкових переспівах Давидових псалмів часто трапляються риторичні запитання як елементи поетичного синтаксису. Це, очевидно, спричинено глибоким впливом на ці поезії самих першотворів, у яких часто використано риторичні запитання. Серед ужитих Т. Шевченком риторичних запитань виділимо такі: *Чи ти мене, Боже милий,/ Навік забуваєш,/ Одвертаєш лице своє,/ Мене покидаєш?/ Доки буду мучить душу/ І серцем боліти?/ Доки буде ворог лютий/ На мене дивитись/*

І сміятись!.. (12); *Коли вони, неситії/ Гріхами, дознають?* (52); *Хто ж пошле нам спасеніє,/ Верне добру долю?* (52); «*Доколи будете стяжати/ І кров невинну розливати/ Людей убогих? а багатим/ Судом лукавим помагати?..*» (81); *Доки, Господи, лукаві/ Хваляться, доколи/ Неправдою?* (93); *Хто б спас мене од лукавих/ І діющих злая?* (93); *Чи є що краще, краще в світі,/ Як укупі жити,/ Братам добрим добро певне/ Пожить, не ділити?* (132); *Якої ж ми заспіваєм?..* (136); *А словами/ Медоточивими устами/ Цілюються і часу ждуть,/ Чи швидко брата в домовині/ З гостей на цвинтар понесуть?* (11). Загалом у досліджуваних текстах виявлено 12 риторичних запитань.

Засобом поетичного синтаксису в Шевченкових переспівах Давидових псалмів виступають асиндетон та полісиндетон. Для надання динамічності поезії, а також для підсилення й перелічення прохань і благань до Бога Т. Шевченко використовує асиндетон — одну зі стилістичних фігур, яка полягає в тому, що між однорідними членами речення пропускають сполучники, щоб відтворити швидкий рух, раптову зміну явищ тощо. Наприклад: *Діла добрих оновляться,/ Діла злих загинуть* (1); *Спаси мене,/ Спаси мою душу* (12); *Нема добретворящого,/ Нема ні одного* (52); *Їдять люди замість хліба,/ Бога не згадають* (52); *Боже, спаси, суди мене/ Ти по своїй волі./ Молюсь, Господи, внуши їм/ Уст моїх глаголи* (53); *Не зрять Бога над собою,/ Не знають, що діють* (53); *Встань же, Боже, Твою славу/ Гордий зневажає./ Вознесися над землею/ Високо, високо,/ Закрий славою Своєю/ Сліпе горде око* (93); *Твої люди/ Во тьмі і неволі/ Закували... Добро Твоє/ Кров'ю потопили,/ Зарізали прохожого,/ Вдову задавили* (93). Загалом у Шевченкових переспівах Давидових псалмів ужито 14 речень з асиндетоном, що дозволило поетові відтворити динаміку колодийкового вірша.

Одна із фігур поетичної мови — полісиндетон — допомагає уповільненню розповіді, більшому її розчленуванню, що підсилює, де це необхідно, ліричність псалмів, їхню благоговійність і врочистість. Прикладами полісиндетону в Шевченкових переспівах Давидових псалмів є: *Блаженний муж на лукаву/ Не вступає раду,/ І не стане на путь злого,/ І з лютим не сяде* (1); *Доки буду мучить душу/ І серцем боліти?/ Доки буде ворог лютий/ На мене дивитись/ І сміятись!..* (12); *І кивають, сміючися,/ На нас головами,/ І всякий день перед нами/ Стид наш перед нами* (43); *І всує Господа глаголи, І всує плачється земля* (81); *Ти радуєш мою душу/ І серце врачуєш,/ І перебуєт Твоя воля/ І труд Твій не всує* (93); *І коли тебе забуду,/ Ієрусалиме,/ Забвен буду, покинутий/ Рабом на чужині./ І язык мій оніміє,/ Висохне, лукавий,/ Як забуду пом'янути/ Тебе, наша славо./ І Господь наш вас пом'яне,/ Едомській діти...* (136); *І возвеличимо на диво/ І розум наш і наш язык...* (11). Загалом налічено 12 речень із полісиндетоном. Використання поетом полісиндетону свідчить про великий вплив Святого Письма на його переспіви псалмів, адже «значне місце в тексті Біблії посідає полісиндетон — одна з фігур поетичного мовлення, виповнена повторюваними однаковими сполучниками задля посилення

ліричної виразності чи медитативності» [4: 262]. Найчастіше в Шевченкових переспівах Давидових псалмів під впливом Біблії полісиндетон виражений через уживання сполучника *і* (*И воздасть имъ господь беззаконіе ихъ, и по лукавствію ихъ погубитъ ихъ господь богъ* (Ψа. 93:23) [Ψа: 108]; *І нещастє їх він одверне на них, і злобою їх він погубить їх* (переклад І. Пулюя) [Пулюя: 547]; *І воздасть їм за діла їх/ Кроваві, лукаві,/ Погубить їх, і їх слава/ Стане їм в неславу* (93) [Шевч. І: 363]). Використання полісиндетону в Шевченкових переспівах Давидових псалмів свідчить про те, що цей жанр, маючи ознаки медитативної поезії, удо-сконалює урочисто-художній стиль української мови.

Як і в текстах Псалтиря в церковнослов'янських та українських перекладах, у Шевченкових переспівах виявлені постпозиції означень. Наприклад: *Но въ законъ Гдни воля его, и въ законъ его поучится день и ночь. И будетъ яко древо насажденое при исходящихъ водъ, еже плодъ свой дастъ во время свое, и листъ его не опадетъ: и вся елика аще творить, оуспѣетъ* (Пс. 1:2 — 3) [Ψалтирь: 25] і «Но в законі Господа любиться й розмишляє о законі його день і ніч! І буде він як дерево посаджене над водистими потоками, що приносить овочі свої у пору свою, і котрого лист не вяне; і що він творить, все удається йому» (Пс. 1:2 — 3) (переклад І. Пулюя) [Пулюя: 506]. Ця традиція перейшла й на Шевченкові переспіви псалмів: *А в законі Господньому / Серце його й воля/ Навчається, і стане він, / Як на добрім полі/ Над водою посаджене/ Древо зеленіє,/ Плодом вкрите. Так і муж той/ В добрі своїм спіє* [Шевч. І: 358].

На думку Г. Бурдіної, «однією з найвиразніших рис перекладів Біблії є інверсійний порядок слів у словосполученнях і реченнях, що постійно підкреслює урочисту піднесеність мови релігійного тексту» [4: 263]. У текстах Шевченкових переспівів Давидових псалмів вживання постпозиційних означень є поширеним. Таке розташування означень допомагає підсилити їхню роль у реченні, зробити на означенні логічний наголос. Наприклад: *в законі Господньому; древо, плодом вкрите* (1); *ворог лютий; в руки вражі; псалмом тихим, новим* (12); *трупі ворожі; вороги нові; ворогам проклятим; стид наш; од сльоз наших; душа наша* (43); *вони, неситі гріхами; хваленієм всяким* (52); *уст моїх; на душу мою; серцем одиноким* (53); *на раді великій; кров невинну; людей убогих; судом лукавим; вдові убогій; од рук неситих; князь ваш; раб убогий; судей лукавих* (81); *душа моя; серце ваше; думи лукаві; душа живая; душу праведнику; кров добру; за діла їх кроваві, лукаві* (93); *братам добрим; добро певне; миро добровонне; з голови честної; ризи дорогої; роси Єрмонської; на святій гори високій Сіонській; тварям земнородним; в дому тихім; в сім'ї тій великій* (132); *органи глухії; едомляне злії; пісню вашу; невольники наші; язик мій лукавий; Сіон святий; дщере окаянна; дітей твоїх* (136); *псалом новий; серцем нелукавим; мечі в руках їх добрі, острі обоюду; царей неситих; окувами ручними* (149); *язик отой велеречивий; розум наш; рабів німих; думка ваша; срібло куте, бите і семикрати перелите огнем в горнилі* (11). Постпозиційні означення Т. Шевченко, наслідуючи церковнослов'янські

переклади Псалтиря, використовує також при імені Божому: *Боже милій* (12); *Господь наш* (136); *ім'я Боже* (149); *Боже милій*; *Господи єдиний* (11). Словосполучення з постпозиційними означеннями часто трапляються в Біблії та канонічних молитвах. Особливо ті, що виражені присвійними займенниками *Твій, Свій, Його, Мій*, які означають належність до Бога. Наприклад: *лице своє* (12); *рукою твердою своєю*; *силу Твою* (43); *правдою своєю* (53); *славою Своєю*; *добро Твоє*; *ділам його*; *труд Твій* (93); *братів благих своїх* (132); *судом своїм правим* (149); *людей закованих моїх, убогих, нищих*; *словеса Твої, о Господи, такі*; *чудесам Твоїм* (11).

Загалом у Шевченкових переспівах Давидових псалмів виявлено 78 словосполучень із постпозиційними означеннями. Така кількість уживань свідчить про наслідування Т. Шевченком канонічних традицій перекладів Псалтиря, а також про збагачення художнього стилю української мови, оскільки постпозиційні означення (як інверсія) є характерною особливістю й засобом не лише релігійного, але й художнього стилю.

Отже, Шевченкові переспіви Давидових псалмів увібрали в себе синтаксичні особливості як художнього, так і релігійного стилів. Використовуючи, наприклад, риторичні оклики як засоби художнього стилю, поет послуговується при цьому спонукальними реченнями та реченнями бажальної модальності, що є характерною особливістю псалма як жанру релігійного стилю. Уживаючи епітети, Т. Шевченко використовує здебільшого сакральну лексику. Автор переспівів псалмів уводить у текст низку засобів художнього стилю. Синтаксичні особливості Шевченкових переспівів Давидових псалмів свідчать про високу художню майстерність поета, його благоговійне ставлення до сакральних текстів.

Шевченкові переспіви Давидових псалмів поєднали в собі елементи художнього та релігійного стилю, удосконалили художній стиль української мови. Ці тексти стали зразками переспівів та перекладів псалмів. Українські перекладачі Святого Письма та поети, що переспівували псалми, часто послуговувалися тими мовними засобами, які використав Т. Шевченко у своїх переспівах Давидових псалмів (П. Куліш, І. Огієнко, І. Хоменко, Р. Туркочак; М. Старицький, Д. Павличко, Л. Костенко та ін.).

Услід за Тарасом Шевченком українські поети почали активно переспівувати тексти псалмів, підносячи українську мову на високий сакральний рівень. Ця традиція не перервана й у наші дні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Біблія — Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / Переклад проф. Івана Огієнка. — Українське Біблійне товариство, 2004. — 1376 с.
- Псалтирь — Псалтирь. — СПб., 1851. — 178 с.
- Пулюй — Святе Письмо Старого і Нового Завіту мовою русько-українською / Переклад П.О. Куліша, І.С. Левіцького і І. Пулюя. — Trinitarian Bible Society Tynedale House, Dorset Road, London, SW 19 3 NN, England. — 249 с.

- Сковорода — Сковорода Г.С. / Упор. й прим. І.В. Іваня. — К.: Наук. думка, 1983. — 544 с.
- Шашкевич — Твори Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького, Николи Устияновича, Антона Могильницького. — Львів, 1906. — С. 34 — 36.
- Шевч. — Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів у 12 томах. / Редкол.: М.Г. Жулинський (голова) та інші. — К.: Наук. думка, 2001. — Т. 1. — 784 с.; — Т. 2. — 784 с.

1. Баран Г.В. Лексика Шевченкової молитви // Українська мова. — 2006. — № 1. — С. 32—44.
2. Бетко І. Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії XIX — початку XX століття. — Zielona Góra — Kijow, 1999. — 160 с.
3. Бойко Н.І. Лексичні елементи конфесійного стилю як засіб експресивності поезії Тараса Шевченка // Вісник Київського інституту «Слов'янський університет». — К., 2000. — Вип. 9: Філологія. — С. 55—60.
4. Бурдіна Г. Вплив Біблії та конфесійного стилю на збагачення української лексики й фразеології // Християнство й українська мова: Матеріали наукової конференції, 5—6 жовтня 2000 р. — Львів: Вид-во Львівської Богословської Академії, 2000. — С. 258—265.
5. Вахній О. <http://oko.if.ua/2011/08/12/38721/>
6. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова // Виноградов В.В. Лексикология и лексикография. Избранные труды — М.: Наука, 1977 — С. 162—189.
7. Даниленко І.І. Давидова арфа й Тарасова кобза: Про «Давидові псалми» Т.Г. Шевченка // Слово і час. — 2007. — № 5. — С. 3—16.
8. Домашовець В. Псалми Давидові в поетичних творах Шевченка. — Оттава, 1992. — 159 с.
9. Задорожний В. До проблеми української мовної адаптації церковнослов'янських іменників на позначення абстрактних понять із суфіксом -іє // Єдиними устами: Бюлетень Інституту богословської термінології та перекладів. — Львів, 1999. — № 3. — С. 19— 29.
10. Кисельова Л. Шевченкові «Псалми Давидові» в історико-культурному контексті // Шевченкознавчі студії. — К., 2001. — Вип. 3. — С. 32—34.
11. Коваль А.П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. — К.: Либідь, 2001. — 312 с.
12. Коптілов В. Мова перекладів і переспівів Т.Г. Шевченка // Шевченко і слов'янські народи. — К., 1964. — С. 87—107.
13. Коропецький Р. Структурна єдність Шевченкових «Давидових псалмів» // Світи Тараса Шевченка: Збірник статей до 185-річчя з дня народження поета. НТШ. — Нью-Йорк — Львів, 2001. — С. 152—164.
14. Ласло-Куцок М. Велика традиція. — Бухарест, 1978. — С. 62 — 74.
15. Лук'янчук С.В. Епітет у конфесійному стилі сучасної української мови (функціонально-семантичний аспект): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. — К., 2008. — 22 с.
16. Лучук І.В. Евентуальні інтерпретації Псалтиря // Сучасна українська богословська термінологія: Від історичних традицій до нових концепцій: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 13 — 15 травня 1998 р. — Львів: Вид-во Львівської Богословської Академії, 1998. — С. 108—115.
17. Мацьків П.В. Концептосфера Бог в українському мовному просторі: Монографія. — К. — Дрогобич, 2007. — 332 с.
18. Мелерович А.М., Мокиєнко В.М. Фразеологизмы в русской речи: Словарь. 2-е изд. — М.: Русские словари: Астрель, 2005. — 853 с.
19. Мокиєнко В. Украинская фразеология (resp. паремнология) и русская картина мира // Slowo. Tekst. Czas. — Szczecin, 2000. — С. 25 — 33.
20. Молитва // Словник Біблійного Богослов'я / під ред. Ксав'є Леон-Дюфура та ін. / Перек. з другого франц. вид. / Загальна ред. д-ра богослов'я Владики Софрона Мудрого, ЧСВВ. — Вид-во Отців Василіян «Місіонер». — Рим, 1992, Львів, 1996. — С. 437—443.

21. *Наливайко Д.* Шевченко, романтизм, націоналізм // Слово і Час. — 2006. — № 3. — С. 19.
22. *Німчук В.В.* Давньоруська спадщина в лексиці української мови. — К.: Наук. думка, 1992. — 414 с. — С. 352—353
23. *Павлюк М.* Інтерпретація Псалтиря в поезії Т. Шевченка // Українська література в системі літератур Європи й Америки ХІХ — ХХ ст. — К., 1997. — С. 63—94.
24. *Пахаренко В.І.* Незбагнений апостол: нарис світобачення Шевченка. — Черкаси: Сіяч, 1994. — 296 с.
25. *Скаб М.В.* Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: Монографія. — Чернівці: Рута, 2008. — 560 с.
26. Словник української мови.. — К.: Наук. думка, 1977. — Т. 8. — 840 с.
27. *Франко І.Я.* Зібрання творів у 50 томах. — К., 1977. — Т. 8. — С. 7.
28. *Шевченко В.М.* Словник-довідник з релігієзнавства. — К.: Наук. думка, 2004. — 560 с.

Статтю отримано 29.10.2013

Повторне редагування 29.01.2015

*Hanna Baran*¹, *Ivan Baran*²

¹ Chernihiv Regional Institute of Post Diploma Pedagogical Education named after K.D. Ushynskiy

² Chernihiv National Pedagogical University named after Taras Shevchenko

THE LANGUAGE OF SHEVCHENKO REHASHINGS OF THE PSALMS OF DAVID

Taras Shevchenko like no other Ukrainian writers of the nineteenth century understood the role and place of means of religious style in fiction works. As a believer, perfectly knowledgeable about the books of the Holy Scripture, Shevchenko comprehended the postulates and laws of this eternal book and introduced into the texts of his works a lot of expressions from the Bible, biblical phraseologisms, appeals to God, Mother of God and saints, as well as lexemes to denote the church attributes, elements of poetic syntax for building sentences which are typical for the Holy Scriptures, genres of church literature, etc.

Notable examples of religious poetry in the works by Taras Shevchenko are the rehashes of the psalms of David.

The series "Psalms of David", written by Taras Shevchenko during the poet's creative rise, opens in a new page in the works by Kobzar, the content and value of which are not fully comprehended yet. Taras Shevchenko had appealed to the biblical themes before, but this particular series became the first poet's rehash from the Holy Scripture.

The language of Shevchenko's rehashing of the psalms of David has its own characteristics. First of all, it is a combination of religious (sacred) and artistic styles in the lyrics.

The article analyzes in detail the features of the language in Taras Shevchenko's rehashing of the psalms of David. The vocabulary of the poems has been classified according to its meaning, stylistic classification, origin, and morphological characteristics. The use of expressions from the Bible has been analyzed according to their origin and degree of modification. A syntactic feature of Shevchenko's rehashing of the psalms of David has been characterized.

Shevchenko's rehashes of the psalms of David combined the elements of both artistic and religious styles, and resulted in perfecting of the artistic style of the Ukrainian language. These texts became the examples of rehashing and translations of the psalms. Ukrainian translators of the Holy Scripture and poets who rehashed psalms often borrowed those linguistic means which were used by Shevchenko in his rehash of the psalms of David (P. Kulish, I. Ohiyenko, I. Kholmenko, R. Turkonyak; M. Starytskyi, D. Pavlychko, L. Kostenko and others).

After Taras Shevchenko other Ukrainian poets actively began to rehash the texts of the Psalms, raising the Ukrainian language to the high sacral level. This tradition is not interrupted nowadays.

Key words: religious style, lexis, Biblical words, poetic syntax.